

- 
1. Єдиний портал органів виконавчої влади України.  
URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
  2. Офіційний портал Верховної Ради України. URL:  
<https://www.rada.gov.ua>.

### **Ольга ЯДЛОВСЬКА**

доцентка кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін  
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти, к. іст. н., доцентка  
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

## **СУЧАСНІ КНИГИ ПРО АТО ТА ГІБРИДНУ ВІЙНУ НА ДОНБАСІ**

Події останнього десятиліття кардинально змінили історію України і, фактично, стали випробувальними задля збереження проголошеної незалежності, захисту територіальної цілісності та національної ідентичності нашої держави. Йдеться про напад Російської Федерації 2014 р., анексія АР Крим, військова агресія Росії 2022 р. та проведення на території України комплексу військових і спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямованого на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України: Антитерористична операція (12 квітня 2014 – 30 квітня 2018 рр.), Операція об'єднаних сил (30 квітня 2018 – 24 лютого 2022 рр.) та воєнний стан в зв'язку з військовою агресією РФ. Зазначені історичні події залишають глибокий слід в душі кожного українця (і не тільки) та знайшли втілення у багатьох рефлексіях. Найбільш потужно ставлення наших громадян до зазначених карколомних історичних подій висвітлено на сторінках художніх та публіцистичних видань.

Серед доробку творів про АТО та гібридну війну на Донбасі найбільш популярним залишається публіцистичний стиль або також художньо-публіцистичний, завдяки якому автори намагаються поєднати висвітлення саме реалістичних подій із власним поглядом та ідеологією. Тобто створився напрямок творів, в якому відображаються події максимально наближено до тих, що відбулись насправді – подекуди автори тяжіють до документального відтворення, а також із зазначенням власного розуміння та тлумачення подій. Щоправда слід зазначити, що водночас мемуарної прози про АТО та гібридну війну на Донбасі майже нема, на наш погляд, це буде зроблено пізніше. Частина творів пишуть ветерани війни, що дає підстави розглядати їх твори як історичні джерело, принаймні в розрізі усних історичних джерел. Тематика творів є найширшою: від опису військових операцій та буднів українських

воїнів до висвітлення соціальних та психологічних проблем українського суспільства воєнної доби.

Тематичний аналіз творів розкриває причини, наслідки та сторінки перебігу воєнних подій в Україні 2014-2022 рр. Твір Євген Положія «Іловайськ» не можна назвати документальним, оскільки головними героями тут виступають не тільки реальні, а й вигадані персонажі. Книга складається з 16 новел, кожна з них розповідає окрему історію про бійців, які вижили, але всі вони передають біль та трагедію тих днів. Автор зміг максимально правдиво та точно передати атмосферу війни. На сторінках книги Сергія та Анастасії Глотових «У вогняному кільці. Оборона Луганського аеропорту» зібрана документальна хроніка подій з квітня по вересень 2014 року, пов'язаних з обороною аеропорту «Луганськ» та населених пунктів, розташованих поруч, а також розповідає про події зими 2013 – весни 2014 р., що передували окупації Луганська, для написання використано спогади понад 140 очевидців та учасників бойових дій. Художній твір «Сергія Лойка «Аэропорт. Новая дополненная редакция» заснований на реальних фактах про те, що відбувалося у Донецькому аеропорті, твір емоційний, розкриває роздуми та почуття героїв. Книга Сергія Жадана «Інтернат» не тільки про інтернат та війну на Донбасі, а про те, як змінюється людина, її звички та погляди, коли руйнується розпорядок дня та зникає звичний фон та про події 2015 р. Крім чисто хронологічного відтворення подій у романі присутня і інша тема – цивільної людини, яка знаходиться у зоні військових дій [1].

У творі Євгена Магди «Гібридна війна. Вижити і перемогти» автор не тільки розкриває історичні, енергетичні та інформаційно-психологічні аспекти гібридної війни, не просто аналізує причини ослаблення України, а й називає основні причини того, чому наша країна стала жертвою агресії з боку Росії, визначає основні прояви агресії, а також пропонує рецепт перемоги в протистоянні з однією з найбільших держав світу. Збираючи матеріал для книги, автор вивчав різні джерела та шукав людей, що вижили в «Іловайському котлі», серед яких були бійці підрозділів «Донбас», «Дніпро-1», «Херсон», «Миротворець», 17-ої танкової, 51-ї, 92-ї та 93-ї бригад, 39-го, 40-го та 42-го територіальних батальйонів, Сумського прикордонного загону. Однією з перших спроб дати цілісну, об'єктивну картину військових дій на Сході України в 2014–2015 рр. став твір Сержа Марка Хроніка гібридної війни» – опис реальних подій, реконструкція, де автор гранично чесно описує найважливіші епізоди цієї ще незавершеної війни, наведено сотні документів та свідчень учасників (понад 500 документів та 130 інтерв'ю), бійців і командирів ЗСУ, Нацгвардії, добровольчих батальйонів та волонтерів. Книга є важливим джерелом для уточнення дат боїв, місць дислокації військ. Також автор подає розшифровку основних аббревіатур, що використовуються журналістами, політологами, військовими. Ірина Штогрін уклала збірку «АД 242: Історія мужності братерства та самопожертви» про захисників Аеропорту «Донецьк», зібрані авторським колективом журналістів «Радіо Свобода». Ці правдиві, безкомпромісні іноді, навіть шокуючі, історії, розказані із перших вуст учасниками цих драматичних подій, проливають світло на розуміння причин,

мотивів та наслідків цього кривавого епізоду у неоголошеній війні. Книга доповнена унікальними аудіо- та відеоматеріалами [2]. Оборона Донецького аеропорту стала символом незламності духу українських воїнів у російсько-українській війні. Ця тема знайшла своє розкриття у творі Ірини Вовк «Донецький аеропорт. Справжня історія. Частина 1. Новий термінал» 244 доби українські вояки надлюдськими силами тримали об'єкт. Автор розповідає історію ДАП від будівництва терміналів до розгортання драматичних подій оборони аеропорту, до його падіння. Про все, що відбувалося тоді день за днем свідчать безпосередні учасники: командири й бійці української армії, добровольці, медики, волонтери, журналісти [3].

Унікальна книга Олександра Суркова «Незавершена війна. Історія протистояння України з Росією в 2014–2015 роках» наповнена детальним та хронологічним оглядом всіх військових операцій російсько-української війни 2014-2015 рр., містить 250 ілюстрацій та карт бойових дій. До уваги читачів - ґрунтовний аналіз бойових дій, що відбувалися в зоні проведення Антитерористичної операції в 2014-2015 рр. Інформацію для висвітлення цих та низки інших важливих питань автор, офіцер оперативного резерву та військовий експерт О. Сурков, отримав безпосередньо від тих, хто від самого початку керував військами, планував бойові операції та брав на себе відповідальність за доленосні для країни події [4]. Твір Юрія Рудченка «WAR.ru» – це документальне дослідження першого року російсько-української війни, зображено події від початку анексії Криму (лютий 2014) до фіналу Дебальцевської битви (лютий 2015). Події зображені в хронологічному порядку. Інформацію спеціально подано в максимально стислій формі, та мовою, доступною для пересічного читача. Для покращення розуміння суті подій війни, та створення певного «ефекту присутності» – книга супроводжується посиланнями на реальне відео з місця подій, а також картами та схемами. У книзі зображено взаємний вплив інформаційної складової бойових дій на реальний стан речей і навпаки [5].

Український журналіст Олександр Качура та угорський журналіст Ільдико Епер'єші у книзі «Шмаття війни. Донбас» присвятили твір мешканцям Східної України – снайпери й добровольці, мешканці «сірої зони» й парамедики, капелани і солдати, які заслуговують на те, щоб світ усвідомив, що вони пережили за останні роки, як війна зруйнувала їхнє життя [6]. Перший наклад книжки читачі побачили в Євросоюзі (Угорщина), згодом в Україні.

Отже, наратив війни віднайшов в українській сучасній літературі та публіцистиці свою нішу та потужний розвиток. Частина творів виступає збірниками усної історії про події під час АТО та ООС, такі твори переважають та представлені документальними свідченнями та журналістськими розвідками. Частина творів виступає власне художньою прозою, розкриваючи на прикладі героїв суспільно-побутові та громадські прояви життя мешканців Донбасу під час війни. На жаль, подій 2014 р. мали продовження, як слушно зауважив О. Сурков навіть назвою своєї книги «Незавершена війна», – Російська Федерація здійснила черговий напад на українські території. Проте, на наш погляд, події 2022 року стануть визначальними у становленні української

незалежності, і це обов'язково знайде також і творчий вияв у новому циклі творів про російсько-українську війну.

1. Варук С. Найкращі книги про АТО. URL: <https://book24.ua/ua/blog/luchshie-knigi-pro-ato/>
2. ТОП 10 книг про АТО. URL: <https://www.armyfm.com.ua/top-10-knig-pro-ato/>
3. Вовк І. Донецький аеропорт. Справжня історія. Частина 1. URL: <https://book-ye.com.ua/catalog/suchasna-istoriya-ukrayiny/donetskyj-aeroport-spravzhnya-istoriya-chastyna-1-novuj-terminal/>
4. Сурков О. Незавершена війна. Історія протистояння України з Росією в 2014–2015 роках. URL: <https://book-ye.com.ua/catalog/suchasna-istoriya-ukrayiny/nezavershena-vijna-istoriya-protystoyannya-ukrayiny-z-rosiyeyu-v-2014-2015-rokakh/>
5. WAR.ru (українською). URL: <https://book-ye.com.ua/catalog/suchasna-istoriya-ukrayiny/war-ru-ukrayinskoju/>
6. Шмаття війни. Донбас. URL: <https://book-ye.com.ua/catalog/memuary-lysty-shchodennyku/shmattya-vijny-donbas/>

#### **Ольга ГОРІНА**

доцент кафедри психології та педагогіки  
Навчально-наукового інституту права  
та інноваційної освіти  
кафедра психології та педагогіки  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ, кандидат  
педагогічних наук

### **ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ СВІДОМОЇ РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Вдихнути в юну істоту душу громадянина – це значить передати не тільки радість, захоплення, гордість за все те, що становить собою наші святині, а й сердечний біль, тривогу, турботу за долю цих святинь – свободу і незалежність, честь і велич, багатство і славу нашої улюбленої Вітчизни.

В.О. Сухомлинський

Ці слова В.О. Сухомлинського – видатного педагога, є найважливішими пріоритетами національно-патріотичного виховання та актуальні сьогодні для утвердження громадянських цінностей, виховання почуття патріотизму,